

ФІЛОСОФСЬКІ СТУДІЇ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

УДК 16:340.115

О. А. Загудаєва

аспірантка

ОСОБЛИВОСТІ РИТОРИЧНОГО ПІДХОДУ ДО МОДЕЛЮВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ АРГУМЕНТАЦІЇ

У статті розглянуті особливості риторичного підходу до моделювання юридичної аргументації, виділені його характерні риси, спираючись на роботи класичних і сучасних представників цього підходу. Серед особливостей риторичного підходу особлива увага приділена поняттям топосу, інтерпретації, аудиторії. У статті зазначені деякі відмінності риторичного підходу до моделювання юридичної аргументації від логічного.

Ключові слова: логічне моделювання, юридична аргументація, риторичний підхід до моделювання юридичної аргументації, топос.

Юридична аргументація розглядається науковцями різних царин – юриспруденції, логіки, теорії аргументації, оскільки функціонує за загальними принципами та правилами аргументації, але має особливості, пов'язані зі сферою застосування. Моделювання такої аргументації аналогічно будується за загальними правилами, втім має характерні риси. У сучасній науковій літературі теоретиками аргументації виокремлюються та досліджуються такі головні підходи до розгляду моделювання юридичної аргументації: логічний, риторичний і діалогічний [1]. Усі три підходи відрізняються орієнтованістю на різні аспекти діалогу, завданнями, інструментами розгляду юридичної аргументації. Головною відмінністю між трьома підходами є ступінь використання формалізованої мови в моделі. Мова логічного підходу найбільш формалізована, оскільки робиться акцент на строгому дотриманні логічних законів. Проте представники інших підходів вважають, що більшість аргументів у житті мають практичне походження та виходять за рамки суто логічного або математичного доведення (так вважав ще Аристотель, про це кажуть і прибічники діалектичного підходу до моделювання юридичної аргументації). Супротивники логічного підходу вважають, що математичні та логічні моделі не можуть адекватно пояснити, як люди конструюють аргументи. Особливо філософами та теоретиками права виділяється дискурсивна модель юридичної аргументації Р. Алексі [2]. У цій теорії Р. Алексі розглядає юридичну аргументацію як раціональний дискурс. Він намагається усунути недоліки існуючих моделей – дедуктивної, герменевтичної, когерентної, моделі прийняття рішень [3, с. 197]. Мета цієї статті – розглянути особливості риторичного підходу до моделювання юридичної аргументації.

Серед сучасних дослідників юридичної аргументації можна виділити як зарубіжних (зокрема нідерландських і канадських) представників: Р. Алексі (R. Alexy), Е. Блер (J. Anthony Blair), Д. Валтон (Douglas Walton), Д. Вудс (John Woods), М. Гільберт (Michael A. Gilbert), Т. Гов'єр (Trudy Govier), Р. Гроотендорст (Robert Grootendorst), Л. Гропке (Leo Groarke), Р. Джонсон (Ralph H. Johnson), Ф. Х. ван Ємерен (Frans H. van Eemeren), Е. С.В. Краббе (Eric C.W. Krabbe), Е. Фетеріс (Eveline T. Feteris), Х. Хансен (Hans V. Hansen), П. Хаутлоссер (Peter Houtlosser), Д. Хічкок (David Hitchcock), так і вітчизняних: О. Гвозд'як, В. Навроцький, В. Титов, О. Тягло, О. Уварова, О. Щербина, О. Юркевич та інші.

Велике значення риторики як науки про способи виголошення промови з метою впливу на аудиторію для юридичної аргументації не потребує особливого дове-

дення – про це написано багато літератури. Власне, однією з причин виникнення риторики є необхідність громадян Давньої Греції та Давнього Риму захищати себе в суді. Як пишуть Е.П.Д. Корбет і Р.Д. Коннорс [4], рідко який вільний дорослий громадянин Греції не був у суді мінімум половину дюжини разів. Греки часто не користувались послугами "адвокатів", а захищали себе самі, тож попри те, що пересічні громадяни не знали досконало законів, їм необхідно було мати загальні знання про звинувачення та захист у суді. Тому навчання риторики як мистецтва переконувати та відстоювати свою думку в суді було поширеним. З того часу у західноєвропейській культурі риторика має тісний зв'язок із юриспруденцією, на сьогодні є чисельні книги та підручники з риторики саме для юристів, про що докладно описано у статті професора Юридичної школи в Мейконі (Джорджія, США) Лінди Л. Бергер (Linda L. Berger) "Studying and teaching 'law as rhetoric': A place to stand" [5]. У цій статті вона докладно описує процес навчання своїх студентів – майбутніх юристів – риторичним прийомам та особливостям риторики в праві. Але у даній статті ми хочемо розглянути особливості саме моделювання аргументації за риторичним підходом.

Говорячи про риторичний підхід в юридичній аргументації, усі дослідники посилаються на Аристотеля. Сам Аристотель у "Риторикі" пише, що судова риторика сприяє справедливості та знаходить несправедливість, звертаючись до закону. Але закони є написані та загальні, причому останні мають перевагу перед першими [6, с. 833]. У тій самій праці філософ зазначає, що коли потрібно окремий випадок погодити із законом, за яким потрібно вирішувати суперечку, то використовують ентимеми – скорочені силіогізми з пропущеними засновком або висновком. Події, про які потрібно побудувати силіогізм (і які розглядаються в судовій справі), трапилися в минулому. Тож задачі позивача та відповідача у суді – відновлюючи силіогізми, довести правоту своєї точки зору, переконавши в цьому аудиторію. Якщо у логічному підході головне значення має логічна правильність побудованої аргументації, відповідність логічним законам, то у риторичному підході основною метою є переконання спікером аудиторії, а увага передусім звертається на прийоми, які він для цього використав. Як відомо, Аристотель виділяв три способи ("модуси") переконання: логос, етос і пафос. Як вважають прибічники риторичного підходу, саме поєднання цих трьох способів переконання є великою перевагою застосування риторичних прийомів у суді. Варто зазначити, що коли прибічники риторичного підходу кажуть про пере-

конання аудиторії, мова здебільшого йде про суд присяжних, адже про його давньогрецький аналог пише Аристотель у "Риторичі" (книга 1, глава II, 1357a). Аристотель пише, що робити висновки можна з того, що вже доведено силлогістичним шляхом, або потребує такого доведення, оскільки без цього вони не будуть правдоподібними. У першому випадку висловлювання незручні, оскільки дуже довгі, тому що суддя є людиною ординарною, і йому складно охопити весь ланцюг доведення, а в другому випадку непереконливі, оскільки мають висхідним пунктом не загальноприйняте положення. Для полегшення сприйняття аргументації потрібні ентими та приклади. Тут можна заперечити, що суддя – особа професійно підготована і повинна вміти аналізувати навіть довгі силлогістичні доведення. Ми порівняли цю частину праці Аристотеля російською мовою і англійською. В англійському варіанті "Риторичі" Аристотеля замість слова "суддя" вжите словосполучення "an audience of untrained thinkers" (1357a) [7]. Це дозволяє припустити, що Аристотель мав на увазі декілька людей, від яких залежить ухвалення рішення, а не лише одного суддю. У будь-якому разі зрозуміло, що Аристотеля цікавило не лише те, наскільки правильно побудовані силлогізми, але й те, як аргументи, складені з цих силлогізмів, вплинуть на суддю (або суддів).

Варто зазначити, що риторичний підхід не заперечує значення і необхідності раціонального прийняття рішення в судовому процесі, проте наголошує на перевагах, які можна отримати, застосовуючи в аргументації апеляцію до етосу та пафосу. У тій же другій главі першої книги "Риторичі" Аристотель зазначає, що "ми більше віримо хорошій людині..." [6, с.753]. Особливо це стосується випадків, коли аудиторія не може зробити однозначний логічний висновок. Звичайно, це не означає, що журі або суддя ухвалює рішення виключно через авторитет позивача чи відповідача, але, наприклад, у оцінці показів свідків важливу роль грає довіра до правдивості цих показів і до самого свідка. Так само і використання емоцій в поєднанні з логічним доведенням має посилити переконуючий ефект промови.

У статті "Етос, пафос і логос: переваги аристотелівської риторичі в суді" ("Ethos, Pathos, and Logos: The Benefits of Aristotelian Rhetoric in the Courtroom") [8] автор цитує доктора юридичних наук Г. Колдвелла, Л. Перрін, Р. Габриель і Ш. Гросс (Caldwell, Perrin, Gabriel & Gross), на думку яких журі (суду присяжних) важливо не тільки знати, що говорить свідок, але й те, хто такий цей свідок, мати уявлення про його професію, сімейний стан, іншу особисту інформацію, тобто, персоналізувати його. Таким чином, як кажуть автори, журі більше довіряють свідченням свідка. Натомість можемо згадати про несення усіма учасниками судового процесу відповідальності за неправдиві свідчення під час судового засідання. Таким чином, правники намагаються запобігти впливу емоцій на розуміння фактів і дійсного перебігу подій. "Захисник у суді ніколи не має на меті принизити опонента свого підзахисного, він не має на меті викликати в журі зневагу до опонента, він має на меті схилити їх на бік підзахисного" [8, с.146]. Прибічники риторичного підходу не виключають необхідність побудови аргументів із застосуванням законів логіки, а також спираючись на правові норми. Аргументи до пафосу, етосу мають значення, особливо на заключному етапі, проте для переконання журі емоційні заклики не повинні замінювати логічні та юридичні аргументи. Як пише Пол Марк Сендлер (Paul Mark Sandler), "логіка – це бетон і сталь, які утримують вашу позицію і захищають вашого клієнта" [9]. Використання в аргументації фактів і законів, які можна застосувати до цих фактів, щоб пояснити дії підзахисного, підсилюють переконуючий ефект аргументації.

Мета судового процесу – встановити правосуддя, у статті Роберт Джон Арайо (Robert John Araujo) [10], написано, що "не можна встановити правосуддя без врахування особистості та взаємовідношень з іншими", а саме між аудиторією та підзахисним або самим оратором. Риторичний підхід до моделювання юридичної аргументації дозволяє розглянути цю аргументацію, враховуючи не лише правильність застосування логічних законів, але й неформальний аспект – емоції, які викликає аргументація та довіра до слів оратора та до його авторитету.

Тож, на думку прибічників риторичного підходу, для ефективного переконання суддів та присяжних оратору потрібно викликати до себе довіру з їхнього боку та користуватись законами логіки, обґрунтовуючи свою точку зору. При цьому встановленню довіри до оратора в тому числі допомагає апеляція до логіки [8, с.152]. Окрім цього, значення мають його жести, міміка, використання зрозумілої мови та інші вербальні та невербальні характеристики.

Представники риторичного підходу до моделювання юридичної аргументації стверджують, що логічний (дедуктивний) метод не є дієвим, тому що його можна застосувати лише якщо вдасться скласти повний каталог топосів – загальних місць, які виявляють аспекти розробки будь-якої теми, тобто, повний список тих ситуацій, які можуть бути розглянуті. Створення такого каталогу ускладнене, адже дійсний правопорядок – скоріше не єдина система, а множина систем, відносини між якими чітко не встановлені [11]. Подібні аргументи використовують для нівеляції логічного підходу до моделювання юридичної аргументації: якщо максимою вважати букву закону, то як бути тоді, коли закони суперечать один одному або в законі не передбачені всі аспекти юридичної справи. Вирішення проблеми прибічники риторичного підходу вбачають в інтерпретації. Застосування права – це узгодження фактів справи і юридичних принципів. Мета застосування топосів – знайдення засновків, прийнятих для всіх (але від законів відрізняються більшою гнучкістю та варіативністю, а також не обов'язковим виконанням).

Аристотель вбачав головну роль риторичі у переконанні. Натомість Т. Фівеґ стверджував, що риторичний підхід – саме інструмент для аналізу.

Теодор Фівеґ відродив інтерес до риторичі в юридичній практиці, видавши у 1953 році книгу "Топіка та юриспруденція". Як пише А.К. Соболева, на написання цієї роботи Т. Фівеґа надихнув Дж. Віко, який порівнював "старий метод правового аналізу – "риторичний", або топічний і новий – "критичний" [12, с.78]. І Дж. Віко, і під його впливом Т.Фівеґ бачать перевагу риторичного методу в тому, що за допомогою здорового глузду ("sensus communis") знаходиться вихідна точка, а далі в залежності від зміни топосів, змінюються точки зору і виводиться найбільш вірогідний висновок. Тобто, цей метод є проблемно-орієнтованим. Т. Фівеґ постулює, що топіка – перша стадія доведення, знаходження засновків, а дедукція – друга, яка веде до знаходження істини [12, с. 84]. З цього твердження випливає, що дедукція все ж таки необхідна в аналізі юридичної аргументації, адже для повноцінного доведення потрібні обидва його етапи. Занадто строго систематизоване право не може підлаштуватися під кожен конкретний юридичний прецедент, тому потрібна топіка, яка пропонує вільний каталог спільних місць, котрий легко змінювати. Важливу роль при цьому грає інтерпретація. Т. Фівеґ наголошує на значенні інтерпретації: якщо з'являється суперечність між різними системами законів або неясність через багатозначність слів або неточне значення, на допомогу приходить інтерпретація. Без інтерпретації немає юриспруденції. Коли застосовується норма права, відбувається

пошук точок зору, які обґрунтовують застосування саме цих норм права. На дедуктивний метод ми можемо покладатися, лише якщо створимо повний каталог топосів. А це неможливо. Проте топоси (за Т.Фівеґом) – не абсолютне неперечне знання, і не абсолютний закон, а скоріше техніка вибудови промови [12].

Практично одночасно з працею Т.Фівеґа свою теорію аргументації розроблював Х. Перельман. Поширена думка, що теорія аргументації Х. Перельмана суперечить природному праву (право, яке вважає, що людина наділена невід'ємними правами). Проте Френсіс Д. Мутц III (Francis J. Mootz III) [13] вважає, що теорія Х. Перельмана та природне право пов'язані. По-перше, ми можемо сприймати природне право як низку аргументів, "спільних місць" ("common place"), які не можна ігнорувати. По-друге, можна пов'язати суперечливу ідею Х. Перельмана про "універсальну аудиторію" ("universal audience") з традицією природного права про рівність усіх у своїх правах. Тобто, Х. Перельман вбачає зв'язок між риторикою та природним правом у тому, що вони спираються на "загальні місця", які не залежать від ситуації, і на "здоровий глузд".

Х. Перельман пише, що "аргументація [юридична] має на меті переконати і домовитися з тим, кому вона адресована, що саме цей вибір, рішення чи поведінка мають перевагу перед конкуруючим вибором, рішенням і поведінкою" [14, с. 129]. Тобто, завдання юридичної аргументації – переконати адресата прийняти запропоноване рішення.

Також Х. Перельман вважає, що є прірва між міркуваннями і виправданням. У процесі пошуку юридичного висновку суддя повинен обирати серед можливих варіантів, фокусуючись на аудиторії. Х. Перельман стверджує, що аргумент має бути не формально або емпірично доведеним, а таким, щоб його прийняв суддя і аудиторія схилилась на бік адвоката. Ще один важливий пункт його теорії – неоднозначність неуніка: по-перше, коли немає відповідного закону, випадок є першим прецедентом, по-друге, коли застосоване правило має більше одного значення, коли інше застосоване правило вважається невід'ємним і коли існує конфлікт між застосованими правилами.

С. Тулмін і Х. Перельман дослідили аргументацію не як таку, що дає норми, а як таку, що їх описує. Значені дослідники вірили, що математичні та логічні моделі не можуть адекватно пояснити, як люди створюють аргументи. Вони використовують юридичні міркування як модель для своїх теорій, оскільки юридичні міркування – частина практичного міркування.

Як зазначає К. Сандерс, головна відмінність між логічним та практичним міркуванням в тому, що логічне міркування шукає висновки, універсальні для всього, абсолютні в своїй доведеності, тоді як практичне міркування створене для ствердження думки, яка більш вірогідна, ніж інша. Юридичне міркування не шукає абсолютної правди, але шукає підтвердження чи спростування одиничного твердження. Аргументація на підтримку одного твердження ніколи не виключає повністю підтримку іншого твердження, оскільки аргументи залежать від мови, а мова завжди має багатозначність. Аргументація в праві є успішною, коли аудиторія – не важливо, суддя чи присяжні – приймають її як більш суттєву, ніж інша. Переконливість аргументації завжди залежить від того, що дана аудиторія вважає переконливим [11].

Схожа думка і в Дж. Ролза: обґрунтування (justification) – це переконання інших або себе в резонансності тих принципів, на яких будується наше твердження [11, с. 166]. Тому в практичній аргументації присутній евристичний пошук – пошук тих аргументів, які найбільш переконливі для конкретної аудиторії.

С. Тулмін в своїй теорії аргументації розрізняє аналітичну та субстанційну аргументацію. Аналітичні аргументи – математичні або формально логічні, не виходять за рамки інформації в засновках, а субстанційні аргументи включають умовиводи від показів свідків до висновків аргументів. Поки стандартизована формальна обґрунтованість не пояснює повсякденні міркування в реальних словах. С. Тулмін дослідив процес міркування і розробив модель розташування (макету, layout) аргументів [15].

Перший компонент – claim – твердження – це висновок з аргументів, які захищає особа, щось схоже на призначення мандрівки, відповідь на питання "Куди ми йдемо?". Другий компонент – основа, підґрунтя, grounds. Це факти та інформація, на якій засновані аргументи. Це як питання "Що у нас є для того, щоб іти?". Третій компонент – warrant, правомочне – те, що дозволяє визначити правомірність переходу від аргументів до твердження. Це питання: "Яку дорогу ми обрали для досягнення мети мандрівки?".

Вторинні елементи макету: backing – підтримка, авторитет для правомірності, може бути залучений, коли аудиторія не хоче визнати правомірності, qualifier – визначник, який визначає силу, переконливість твердження, rebuttal – заперечення, представляє певні умови, виключення для твердження.

Ця модель С. Тулміна є універсальною для досудового і судового етапів юридичного процесу і може широко застосовуватися юристами як у спілкуванні з клієнтами, так і безпосередньо під час судового засідання.

Ще одну цікаву особливість риторичного підходу розглядає Г. Крезбауер у статті "Топіка в сучасній юридичній аргументації" ("Topics in contemporary legal argumentation"), де він приділяє детальну увагу топічному підходу до юридичної аргументації. Зробивши історичний нарис розвитку топічного підходу, він зазначає, що ще Аристотель розділяв загальні та спеціальні топіки, тобто ті, що стосуються всіх людей незалежно від особистих характеристик і ті, що використовуються лише за певних обставин або у певних випадках промови (як, наприклад, у суді). Г. Крезбауер наводить приклад свого бачення континентального права [16, с. 79-80]. Він пропонує уявити двох дівчинок – А і В, перша з яких домовляється з батьками про те, в який час їй потрібно лягати спати, а друга робить ментальні математичні обчислення. Обидві дитини міркують, але роблять це по-різному. Для А не потрібно спеціальних знань, а для В вони необхідні, до того ж, В повинна дотримуватися чітких правил. Спосіб міркування останньої дитини Г. Крезбауер порівнює з формальним міркуванням – логічним і математичним. Натомість юридичні міркування релевантні до неформальних, тому що вони не потребують чіткого строгого дотримання правил і послідовності. У юридичному міркуванні важче визначити, що є раціональним, а що ірраціональним [16, с. 81]. Тому потрібен перелік топосів, які можуть вживатися всіма юристами. Такий перелік був зроблений Страком. Там зібрані професійні (і рідше загальнолюдські) топоси, в основному – добре відомі загальні юридичні принципи, хоча сам Г. Крезбауер вважає, що таких топосів може бути більше. Найбільш популярні з них – "lex specialis derogat legi generali" (спеціальний закон відміння загального закону), "lex posterior derogat legi priori" (пізнішим законом відмінняється попередній), "nemo plus iuris transferre potest quam ipse habet" (ніхто не може передати прав більше, ніж має сам). Ці правила хоч і не є обов'язковими до виконання, як закони, проте є загальноприйнятими і недотримання їх засуджується юридичною спільнотою.

Враховуючи особливості риторичного підходу, а саме використання неформалізованої мови, увага не лише до дотримання логічних законів, але і до способу викладу аргументації, різних вербальних і невербальних характеристик, поняттю "довіра до промовця", аудиторії, до якої звернена промова, врешті, увага не лише до юридичних законів, але й до спільних місць, які прийнятні для всіх, можна було б передбачити, що прибічниками риторичного (топічного) підходу є науковці, які живуть у країнах з англо-саксонською системою права, тобто там, де в судових засіданнях бере участь журі, а не лише суддя. Тому розглядаючи риторичний підхід до моделей юридичної аргументації, слід зважати на те, що задача пропонента та опонента в суді – вплинути не тільки на професійного юриста – суддю, але й на звичайних громадян. Проте А. Соболева висловлює здивування з приводу того, що Т. Фівер, Х. Перельман – науковці з країни з континентальним правом (строго орієнтованим на кодекс) висловили підтримку риторичному підходу, але, ймовірно, саме там, де превалує система, в якій основним джерелом права є закон, більше стають видимі її недоліки.

Отже, до особливостей риторичного підходу до моделювання юридичної аргументації можна віднести те, що головним в цьому підході є те, що підставою для ухвалення рішення є переконаність аудиторії у правоті точки зору оратора. Для побудови моделі аргументації з риторичним підходом використовують природню мову, виокремлюють три модулі переконання – логос (дотримання логічних законів), етос (моральний аспект як змісту аргументів, так і постаті оратора та підзахисного), пафос (апеляція до почуттів), використовують топоси – загальноприйняті твердження, які не мають статусу закону, але невиконання яких засуджується, які змінюються через суспільну домовленість, а не офіційною інституцією, і поділяються на загальні (прийнятні для всіх незалежно від особистих характеристик) та спеціальні (встановлені в професійних колах).

Серед відмінностей між логічним і риторичним підходом до моделювання юридичної аргументації слід відзначити, що обов'язковою умовою в логічному підході є логічна правильність аргументації, пошук універсальних істинних висновків, чітка формалізація, яка дозволяє гарантувати істинність висновку (за умов істинності засновку і дотриманні логічних законів), але логічний підхід не охоплює усіх можливих відхилень від законів та суперечностей, які можуть виникнути в судовій справі, а в риторичному підході важливе переконання аудиторії в правоті власного твердження (у одному конкретному випадку), дотримання логічних законів – лише інструмент для переконання, а не мета. Риторичний підхід використовує природню мову, що дозволяє за-

стосувати підхід до моделювання будь-якої справи, але є проблема багатозначності і неточності мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Feteris Eveline T. Models for the Analysis of Legal Argumentation // Informal Logic. – 2008. – V. 28, № 1. – P. 1-5.
2. Алекси Р. Юридическая аргументация как рациональный дискурс // Российский ежегодник теории права. – 2008. – № 1. – С. 447–456.
3. Титов В. Основні західні теорії юридичної аргументації // Філософія права і загальна теорія права. – 2014. – № 1-2. – С.193-201.
4. Corbett E.P.J. Classical Rhetoric for the Modern Student, 4th ed. – Oxford University Press. – 1999. – 578 p.
5. Linda L. Berger. Studying and teaching 'law as rhetoric': A place to stand // Legal Writing. – 2010. – №3(vol.16). – P.3-64.
6. Аристотель. Риторика // Аристотель. Этика. Политика. Риторика. Поэтика. Категории. – Минск : Литература, 1998. – С. 739-1012.
7. Aristotle. Rhetoric // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://homepage.cs.uri.edu/courses/fall2007/csc305/Schedule/rhetoric/rhet12.htm>
8. McCormack Krista C. Ethos, Pathos, and Logos: The Benefits of Aristotelian Rhetoric in the Courtroom // [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://openscholarship.wustl.edu/law_jurisprudence/vol7/iss1/9
9. Sandler P.M. Raising the Bar Opening Statement and Closing Argument II//Raising the bar: practice tips and trial technique for the young lawyer // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://advance.lexis.com/fullDocument/fullDoc/link?requestid=6b927146-7384-8099-492e-a0490f1051c1&ContentId=%2fshared%2fdocument%2fanalyticalmaterials%2furn%3acontentItem%3a4XN7-2RP0-01RF-501Y-00000-00&contextFeatureId=1000516&cid=cc6ca879-9dd8-e5d1-3733-4f67b66be1ae>.
10. Araujo R.J. Justice As Right Relationship: A Philosophical and Theological Reflection on Affirmative Action // Pepperdine Law Review. – 2000. – №3 (vol.27). – P. 463-472.
11. Kurt M. Saunders. Law as Rhetoric, Rhetoric as Argument // Journal of Legal Education. – 1994. – №3. – P.164-176.
12. Соболева А.К. Теодор Фивег и его книга "Топика и Юриспруденция: к вопросу об основном методе исследований в праве" // Риторика. – 1997. – №1(4). – С.77-94.
13. Francis J. Mootz III. Perelman's Theory of Argumentation and Natural Law // [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://scholars.law.unlv.edu/facpub/86>
14. Chaim Perelman. Argument Justice, Law, and Argument: Essays on Moral and Legal Reasoning. – Kluback W. Trans. et al. Boston: Reidel. – 1980. – 181 p.
15. Toulmin S. The uses of argument. – Cambridge University Press. – 2003. – 262 p.
16. Kreuzbauer G. Topics in Contemporary Legal Argumentation: Some Remarks on the Topical Nature of Legal Argumentation in the Continental Law Tradition/Guenther Kreuzbauer // Informal Logic. – 2008. – Vol. 28. – №1. – P. 71-85.
17. Viehweg, Theodor. Topics and Law: A Contribution to Basic Research in Law. Frankfurt am Main Berlin-Bern-New York-Paris-Wien: Peter Lang. – 1993. – 215 p.

Загудаева О. А.

ОСОБЕННОСТИ РИТОРИЧЕСКОГО ПОХОДА К МОДЕЛИРОВАНИЮ ЮРИДИЧЕСКОЙ АРГУМЕНТАЦИИ

В статье рассмотрены особенности риторического похода к моделированию юридической аргументации, выделены его характерные черты на основании работ классических и современных представителей этого похода. Среди особенностей риторического подхода особое внимание уделено понятиям топоса, интерпретации, аудитории. В статье указаны некоторые отличия риторического подхода к моделированию юридической аргументации от логического.

Ключевые слова: логическое моделирование, юридическая аргументация, риторический подход к моделированию юридической аргументации, топос.

Zahudaieva Olesia

FEATURES OF RHETORICAL APPROACHES TO MODELING OF LEGAL ARGUMENTATION

Modeling in argumentation theory allows to make an analysis of argumentation in law and to clarify structure of argumentation, its features and rules. It means that members of legal process choose more effective and rational arguments. In the article features of a rhetorical approach to modeling of legal argument are considered, its characteristic features are distinguished on the basis of works of classical and modern representatives of this approach. Among the features of the rhetorical approach, special attention is paid to the concepts of topos ("common places", the statements that allow finding premises acceptable for all participants of the court session), interpretation of laws for the reconciliation of facts of the case and legal norms, audience (judge or jury), three modes of persuasion (ethos, pathos, logos), credibility of a speaker, the use of natural language. In the article some differences of the rhetorical approach to the modeling of legal arguments from the logical one are indicated.

Key words: logical modeling, legal argumentation, rhetorical approach to modeling of legal argumentation, topos.